

Geliş Tarihi / Received: 17.01.2017
Kabul Tarihi / Accepted: 11.07.2017

Sayfa / pp: 237-244

HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN KALKINMA VE SANAYİLEŐME AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: ADIYAMAN İLİ ÖRNEĞİ

EVALUATION OF LIVESTOCK SECTOR IN TERMS OF DEVELOPMENT AND INDUSTRIALIZATION: THE SAMPLE OF ADIYAMAN PROVINCE

Yrd. Doç. Dr. Durhasan MUNDAN

Harran Üniversitesi
Veteriner Fakültesi
Zootečni ve Hayvan Besleme Bölümü
durhasanmundan@harran.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet AVCI

Harran Üniversitesi
Veteriner Fakültesi
Zootečni ve Hayvan Besleme Bölümü
mavci@harran.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Hasan MEMİŐ

Balıkesir Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü
hasmemis@hotmail.com

Lütfullah AVCI

Veteriner Hekim
mehmetavci2003@yahoo.com

Öz

Türkiye ekonomisinde hayvancılık sektörü önemli bir yere sahiptir. Bu sektördeki gelişmeler, ülkenin kalkınma ve sanayileőme derecesi ve toplumun refah düzeyi ile doğrudan ilişkilidir. Bu alışmada, Adıyaman ilinin kalkınma ve sanayileőme açısından GAP bölgesi içindeki payının tespit edilmesi, hayvancılık sektörünü etkileyen faktörlerin incelenmesi, hayvancılık sektörüne ilişkin verilerin ve potansiyelin ortaya konulması, bu verilerden hareketle bugün ve gelecekte Adıyaman'da yapılması gerekenlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Hayvancılık, Adıyaman ilinin önemli geçim kaynaklarından biridir. Adıyaman il genelinde melez ve kültür ırkı hayvan sayısı artışı görülmektedir. Dolayısıyla et ve süt üretiminde artış gözlenmektedir. Sonuç olarak tüm bu göstergeler, entansif üretim yapan hayvancılık sektörünün; Adıyaman ve Türkiye ekonomisinin lokomotif olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman, GAP, Hayvancılık sektörü, Kalkınma ve sanayileőme.

Abstract

The livestock sector has an important place in the Turkish economy. Developments in this sector are directly related to the level of development and industrialization of the country and the level of prosperity of the society. The aim of this study is to determine the share of Adıyaman province in terms of development and industrialization within the GAP region, to examine the factors that wield the livestock sector, to reveal the data and potential of the livestock sector and to determine what needs to be done in Adıyaman today and in the future. Animal husbandry is one of the important livelihoods of Adıyaman province. In Adıyaman province there is an increase in the number of crossbreed and culture race animals. Therefore, the increase is observed in meat and milk production. As a result, all these indications show that the livestock sector, which is intensively producing; may be the locomotive of Adıyaman and Turkey economy.

Keywords: Adıyaman, GAP, Livestock sector, Development and industrialization.

1. GİRİŐ

Türkiye’de toplumun yeterli, dengeli ve sağlıklı bir Őekilde beslenebilmesi, hayvansal üretimin artırılabilmesi, ulusal ekonomiye daha fazla katkı sağlanabilmesi için hayvancılık sektörünün kalkındırılması gerekmektedir. Hayvancılık sektörü süt, et, deri, tekstil, ilaç ve kozmetik sanayi dallarına hammadde sağlamakta, milli geliri ve istihdamı artırmaktadır. Bu nedenle hayvancılık sektörü, ülke ekonomisinde önemli bir değere sahiptir.

Bir ülkenin sağlıklı bir Őekilde kalkınabilmesi, o ülkenin öncelikle kendi öz kaynaklarından optimum bir Őekilde yararlanabilmesi ile mümkündür. Tarım ve hayvancılık birçok ülkenin olduğu gibi, Türkiye’nin de en önemli öz kaynaklarından biridir. Hayvancılık, kırsal kalkınmanın ve kırsal sanayinin can damarıdır. Herhangi bir ülkede, hayvancılık geliştirilmeden kırsal ekonomik kalkınmayı başarmak mümkün değildir. Coğrafı yapı ve iklim Őartları, çeşitli tür ve ırktan hayvan varlığı, kırsal kesimde yaşayan nüfusu dikkate alındığında Türkiye’de hayvancılık sektörünün son derece önemli olduğu görülecektir (Aral, 1996).

2. DEMOGRAFİK BİLGİLER

Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNS) sonuçlarına göre Adıyaman, GAP illeri arasında 5. sırada yer alırken, yüzölçümü bakımından 4. sırada yer almaktadır. Adıyaman’ın rakımı 669 metre olup, 2015 yılında yıllık ortalama yağış miktarı 737,6 kg/m²’dir. Adıyaman’ın 9 ilçesi ve 422 köyü bulunmaktadır (Anonim, 2017a).

Tablo 1’de Adıyaman ilinin, GAP bölgesi ve Türkiye’ye göre bazı özellikleri verilmiştir. Adıyaman’ın kırsal nüfusu, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Adıyaman’da kırsal nüfusun yoğunluğu, bu ilin kırsal kalkınma projeleri bakımından dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 1. Adıyaman İlinin GAP ve Türkiye İçindeki Yeri

	Adıyaman	GAP	Türkiye
Yüzölçümü (ha)	761.400	7.535.800	78.356.200
Nüfusu	610.484	6.604.205	79.814.871
Nüfus yoğunluğu (kişi/ha)	85	110	92,8
Kırsal kesim nüfusu (%)	33,6	37	7,7
Kentsel kesim nüfusu (%)	66,4	63	92,3
Toplam tarım alanı (ha)	239.608	3.128.428	38.428.000
Ekilebilir tarım arazisi (ha)	190.109	2.340.802	15.618.000
Çayır ve mera alanları (ha)	43.565	2.214.473	14.616.687
Orman ve fundalık alan (ha)	177.647	1.451.185	21.678.134

Kaynak: TÜİK 2017a, Anonim 2017b, Anonim 2017c.

Türkiye’de 762 ziraat odası ve bunların 5.400.000 kadar üyesi vardır. Hayvansal üretime ait birlik sayısı 429 ve bu birliğe üye olan 118.575 kişi mevcuttur. Adıyaman’da çiftçi kayıt sistemine (ÇKS) kayıtlı 28.373 kişi bulunmaktadır. ÇKS’ye kayıtlı çiftçilere ait arazi varlığı 2.018.957 dekadır. Adıyaman’da toplam 109.347 adet çiftçi ailesi tarım sektöründe faaliyet göstermektedir. 14 adet 10.870 üyeli tarım kredi kooperatifi, 32 adet 1.430 üyeli tarımsal kalkınma kooperatifi, 8 adet 197 üyeli sulama kooperatifi ve 8 adet 163 üyeli su ürünleri kooperatifi faaliyet göstermektedir (Anonim, 2017b).

Tablo 2. Adıyaman’da Arazi Varlığının Dağılımı

Kullanım Őekli	Alan (ha)	Top. Alan İçin. Payı (%)
Ekilebilir Tarım Alanı	289.892	38,0
Çayır ve Mera Alanı	43.565	5,7
Ormanlık ve Fundalık Alanı	177.647	23,3
Tarıma elverişsiz Arazi-Yerleşim Alanları	250.296	33,0
Toplam	761.400	100

Kaynak: (Anonim, 2017b)

Tablo 2’de Adıyaman’da arazi varlığı ve toplam alan içindeki payları verilmiştir. Tarım arazisi içerisinde ekilebilir arazinin oranı %38’dir. Bu oran bağ-bahçe, meyve ağaçlarından ziyade hayvansal

yemlerin daha fazla üretildiğini göstermektedir.

Adıyaman, 177.647 hektarlık bir alana sahiptir. İlde 139 orman köyü bulunmaktadır. Türkiye ormancılığında olduğu gibi Adıyaman ormancılığında da bir ilerleme söz konusu değildir. Bu durum keçi yetiştiriciliğinde negatif bir etki yapmıştır (Anonim, 2017b).

Türkiye’de çayır ve mera alanları 1940 yılında 44 milyon hektar iken, günümüzde 14.616.687 hektara kadar düşmüştür. Buna ilişkin olarak Adıyaman ilinde de mera alanları azalarak özellikle koyun popülasyonunda negatif bir etki yapmıştır. Doğal bitki örtüsü ve yağış miktarı ile hayvan varlığı arasında büyük bir korelasyon vardır. Geniş çayırların bulunduğu yerlerde büyükbaş hayvancılık, geniş bozkırların bulunduğu yerlerde de küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır (TUİK 2017a, Anonim 2017b, Anonim 2017c).

Arazi yapısı, ulaşım imkânları, önemli tarımsal ve hayvansal potansiyeli, iklim şartlarının ürün çeşitliliğine imkan vermesi ile yılda birden fazla ürün elde edilmesi, sulama potansiyeli ve sulanabilir arazi miktarının fazla olması, su ürünleri üretimi için uygun kaynakların var olması, zengin doğal florası ve mikro klima alanlarının bulunması nedeniyle organik tarıma uygun arazilerin var olması ve organik bal üretimi yapılabilmesi, hayvancılık yatırımları için geniş ve nitelikli yem bitkisi üretimine uygun alanların olması, Adıyaman’ın hayvancılık sektörü bakımından önemli avantajları olarak değerlendirilebilir.

GAP Eylem Planı uygulamaları ile tarımsal sanayinin geliştirilmesi hedeflenmiş ve tarımsal verimliliği artırmak üzere tarımsal örgütlenme projeleri, organik tarım uygulamaları, kırsal kalkınma programları ve hayvancılığın geliştirilmesi desteklenmiştir.

3. TÜRKİYE VE ADIYAMAN’DA HAYVAN VARLIĞI

Türkiye sığır varlığının %6,7’si GAP bölgesinde yer almaktadır. Bunun %13,7’si yerli ırklardan oluşmaktadır. GAP bölgesi toplam büyükbaş hayvan varlığı 1.049.420 ve küçükbaş hayvan varlığı 7.628.422 baştır (Anonim, 2017c).

GAP Bölgesi’ndeki toplam büyükbaş hayvanların %7,7’si, küçükbaş hayvanların %4’ü Adıyaman ilindedir. Adıyaman’da büyükbaş hayvanların 66.364 tanesi yetişkin, 14.496 tanesi ise genç yavrudur. Adıyaman’da büyükbaş hayvanlardan manda, küçükbaş hayvanlardan tiftik keçisi ve merinos koyunları yetiştirilmemektedir. GAP bölgesi illeri arasında yoğun olarak Diyarbakır ilinde manda yetiştiriciliği yapılmaktadır (TUİK, 2017b).

Tablo 3’de Türkiye ve Adıyaman’da türlerine göre hayvan sayıları verilmiştir. İlde toplam 80.860 adet büyükbaş, 305.583 adet de küçükbaş hayvan yetiştirilmektedir.

Tablo 3. Türkiye ve Adıyaman’da Hayvan Sayıları

Hayvan Türleri	Adıyaman	Türkiye
Sığır toplam	80.860	14.415.257
Kültür ırkları	36.915	5.954.333
Melez ırklar	29.516	6.112.437
Yerli ırklar	14.429	2.348.487
Manda	-	117.591
Toplam Büyükbaş	80.860	14.532.848
Koyun	143.042	31.115.000
Keçi	162.541	10.347.000
Toplam Küçükbaş	305.583	41.462.000
Et tavuğu	1.542.160	228.710.000
Yumurta Tavuğu	210.095	87.628.000
Kümes hayvanı sayısı	267.785	316.338.000

Kaynak: Anonim, 2017a.

Türkiye kültür ırkı ve melezlerinin bölge sığır varlığındaki payı bakımından bölgeler arasında

büyük farklılık görülmektedir. TUİK 2015 yılı verilerine göre Türkiye sığır mevcudunun %41,3'ünü kültür ırkları, %16,3'ünü yerli ırklar ve %42,4'ünü bunların melezleri oluştururken, Adıyaman'da aynı sıra ile bu genotiplerin payları %45,7, %17,8 ve %36,5 olarak hesaplanmıştır. İlde yüksek verimli kültür ırkları ile melez ırkların payı %82,2'dir. Adıyaman ilinde son yıllarda kültür ırkı ve melez hayvan sayısında artış görülmüştür. Bu artış, ıslah çalışmalarında uygulanan suni ve tabi tohumlama faaliyetlerinden kaynaklandığı varsayılmaktadır. Sığır sayısındaki bu gelişmenin aksine Adıyaman'da, koyun ve keçi sayısındaki hızlı azalmaya bağlı olarak bu iki türden elde edilen sütün payı da aynı dönemde yarı yarıya düşmüştür (Anonim, 2017b).

4. TÜRKİYE VE ADIYAMAN'DA SÜT VE SÜT ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ

Türkiye'de, süt ve süt ürünleri sektörü gıda ekonomisi içinde %15'lik bir paya sahiptir. Hayvancılık sektörünün üretim yapısı küçük işletmelerden oluşmasına karşın son yıllarda büyük işletme yatırımları hız kazanmış ve buna bağlı olarak çiğ süt üretimi artmıştır (TUİK, 2017b).

Türkiye'de 2015 yılında toplam süt üretimi 18.655.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Üretilen toplam sütün %90,8'i ineklerden, %0,3'ü mandalardan, %6,3'ü koyunlardan ve %2,6'sı keçilerden elde edilmektedir. Türkiye'de 2015 yılında ineklerden elde edilen süt miktarı 16.933.520 ton, inek başına düşen ortalama süt verimi 3.059 kg, kişi başına düşen yıllık süt üretimi yaklaşık 158 kg'dır. Koyunlardan elde edilen süt miktarı 1.177.228 ton, koyun başına düşen ortalama süt verimi 77 kg, keçilerden elde edilen süt miktarı 481.174 ton, keçi başına düşen ortalama süt verimi 105 kg'dır (TUİK, 2017c).

GAP kapsamında büyükbaş hayvanların toplam süt üretimi miktarı 1.056.521 ton olup, bunun %10,45'i Adıyaman'da üretilmektedir. Bölgedeki küçükbaş hayvanların toplam süt üretimi 304.166 ton olup, bunun %4,2'si Adıyaman'da üretilmektedir (TUİK, 2017b).

Keçi sütünden yapılan peynir, yoğurt vb. ürünlere olan talepteki artışla Türkiye'de keçi yetiştiriciliği yeniden önem kazanmıştır. Bir önceki yıla göre %15,3 oranında artan toplam keçi varlığı sığır, manda ve koyun ile kıyaslandığında yüzde olarak en yüksek artışın görüldüğü tür olmuştur (TUİK, 2017c).

Adıyaman, entegre süt ürünleri sektöründe; GAP eylem planı çerçevesinde kurulan hayvancılık işletmelerinden elde edilen ürünlerin işlenmesinde ve değerlendirilmesinde önemli bir altyapıya sahiptir.

5. TÜRKİYE VE ADIYAMAN'DA ET ÜRETİMİ

Son yıllarda Türkiye et üretimindeki artışın sağlanmasında kanatlı eti üretiminin payı büyüktür. Tavuk eti üretimi 1.724.000 ton olarak kayıtlara geçmiştir. Türkiye küçükbaş hayvanlarda et üretimi 126.497 ton olarak belirlenmiştir (TUİK, 2017a).

Hayvan başına verimler esas alındığında; broyler yetiştiriciliğinde ortalama karkas ağırlığı bakımından Türkiye, Dünyada 17., sığır başına karkas ağırlığı bakımından 147. ve süt verimi bakımından 76. sıradadır. Yani Türkiye'nin hayvansal üretimi, Türkiye nüfusunu arzulanan düzeyde beslemeye yetmeyecek kadar azdır (TUİK, 2017b).

Kontrollü yapılan hayvan kesimlerinin yaklaşık %42'si modern işletmelerde, %58'i sağlık ve teknik imkânlardan yoksun mezbaha ve kombinalarda yapılmaktadır. Adıyaman'da toplam 4 adet kesimhane ve 1 adet mezbaha ve 46 adet de et parçalama ve işleme tesisi bulunmaktadır (Anonim, 2017b).

6. TÜRKİYE VE ADIYAMAN'DA HAYVANCILIK İŞLETMELERİ

Dünyada 141 milyon süt üretim işletmesi olduğu, bu işletmelerde toplam 253 milyon baş

sağmal inek bulunduğu, bu ineklerden 782 milyon ton süt üretildiği tahmin edilmektedir. İşletme başına 2,5 baş sağmal inek düşmektedir. İnek başına ortalama süt verimi ise 1.774 kg/baş/yıl olarak hesaplanmıştır (TUİK, 2017a).

Türkiye’de 4 milyon civarında tarım işletmesinin varlığından söz edilmektedir. Bu işletmelerde Türkiye nüfusunun yaklaşık %40-45’i istihdam edilmektedir. 2.700.000 işletme tarımsal + hayvancılık işletmeleri şeklinde. Türkiye’de hayvancılık işletme sayıları giderek azalmakta olup, 2011 yılında 1.744.859 olan hayvancılık işletme sayısı 2014 yılında 1.250.947 olarak tespit edilmiştir. İşletmelerin sahip oldukları hayvan sayısına göre kapasiteleri gruplandırıldığında Türkiye’de çok sayıda küçük ölçekli süt işletmesi olduğu grlmektedir (TUİK, 2017a).

Kapasitelerine göre Türkiye’de büyükbaş hayvancılık işletme sayıları ve bunların dağımları Tablo 4’de verilmiştir. İşletmelerin yarıdan fazlasının (%56,11) 1-5 hayvan sayısına sahip işletmelerden oluştuğu grlmektedir. 100 ve daha fazla sayıda hayvana sahip olan işletmelerin oranı %1’e bile ulaşmamaktadır.

Tablo 4. Kapasitelerine göre Türkiye Büyükbaş Hayvancılık İşletme Sayıları ve Dağılımı

Hayvan Sayısı (baş)	İşletme Sayısı (adet)	Dağılım (%)
1-5	701.907	56,11
6-9	293.799	20,21
10-19	190.009	15,19
20-49	85.910	6,87
50-99	16.204	1,30
100-199	3.141	0,25
200-499	783	0,06
500+	217	0,02
Toplam	1.250.947	100

Kaynak: Anonim, 2017a.

Türkiye’de işletme başına düşen sağmal inek sayısı ortalama 4,5 baştır. 2014 yılı itibariyle Türkiye’de 80 adet kuluçkahane, 341 işletmeye ait 2.237 damızlık kümesi, 9.782 işletmeye ait 14.360 etlik kümesi ve 1.046 işletmeye ait 3.141 yumurtacı kümesi bulunmaktadır. 2014 yılında 17,1 milyar adet yumurta, 1.895 bin ton kanatlı eti üretilmiştir (TUİK, 2017a).

Hayvancılık işletmelerinin en büyük giderini (%55-70) yem giderleri oluşturmaktadır. Türkiye’de toplam yem fabrikası 600 civarında olup tam kapasite ile çalışmamaktadır. Yıllık kapasitesi toplam 10.500.000 ton olan bu fabrikalarda yıllık üretim yaklaşık 5.600.000 tondur. Yani yem fabrikaları, kapasitelerinin yarısı kadar üretim yapmaktadırlar (TUİK, 2017a).

Adıyaman’da hayvancılık işletmelerinde hayvan dışkısından biyogaz üretimi yapan işletme mevcut değildir. Hayvansal atıklardan enerji üretimi ve ısınma amaçlı doğalgaz üretimine başlanamamıştır (Anonim, 2017a).

7. TÜRKİYE VE ADIYAMAN’DA HAYVANSAL ÜRÜN İHRACATI VE İTHALATI

Türkiye süt ve süt ürünleri ihracatı toplam değeri 2014 yılında %23,4 artarak 347.519.540 dolara yükselmiştir. Türkiye’nin hayvancılık sektörü ile ilgili 2014 yılı ithalatı 414 milyon dolar, ihracatı da 442 milyon dolardır. Adıyaman ilinin 2002 yılında 8,1 milyon dolar olan ihracatı 2014 yılında 332,4 milyon dolara, GAP bölgesi içerisindeki payı da aynı yıllar itibariyle %1,2’den %3,7’ye yükselmiştir. 2002 yılında 18,3 milyon dolar olan ithalatı 2014 yılında 51,3 milyon dolar, GAP bölgesi içerisindeki payı da aynı yıllar itibariyle %2,4 ve %0,8 olmuştur (Anonim, 2017c).

Türkiye’de son yıllarda büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığında ortaya çıkan ani artışlar üretimden değil, ithalattan kaynaklanmaktadır. Bu durum yerli üretim ve üreticiler üzerinde ciddi olumsuzlukları da beraberinde getirmiş, 2012 yılına gelindiğinde kaba yem açığının ithalatta çözülmesi kararına da varan çok sayıda problemlere neden olmuştur. Adıyaman’da 2010-2012 yılları

arasında damızlık ve besi hayvanı ithalatı gerçekleşmiş, ithalat sonucunda yerli üretim dayalı olmayan hayvan varlığında sayısal bir artış sağlanmıştır (Anonim, 2017b). Yatırımcıların büyük paralar ortaya koyarak yaptıkları barınak ve işletmelerinin boş kalmaması için yüksek fiyattan da olsa damızlık ithal etmeleri, daha faaliyetin başında zarara uğramalarına neden olmuştur.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2011 yılında uygulamaya konulan "iğ Sütün Değerlendirilmesine Yönelik Uygulama Esasları Tebliği (Tebliğ No: 2011/13)" kapsamında ihracat karşılığı hak edilen yağlı/yağsız süt tozunun yurt içinden temini esas alınmış ve ithalat belirli şartlara bağlanmıştır. 2010 ve 2011 yıllarında ithal edilen süt tozu miktarlarında görölen %84,82'lik azalma bu uygulamanın başarisını ortaya koymaktadır (Anonim, 2017d).

GAP bölgesinden yapılan ihracatın Türkiye içindeki payı 2013 yılı itibariyle %5,9'a çıkmıştır. 2007 ve 2013 yılları karşılaştırıldığında Türkiye'nin toplam ihracatında %42, GAP bölgesinden yapılan ihracatta ise %170 oranında artış gözlenmiştir (Anonim, 2017e).

8. HAYVANCILIK SEKTÖRÜNE AİT EKONOMİK GÖSTERGELER

Türkiye, dünyada nüfus bakımından 19., (TUİK, 2017a), yüzölçümü bakımından da 37. sıradadır (TUİK, 2017c). Türkiye'de 2014 yılında tüketilen kırmızı et miktarı kişi başına 14 kg, beyaz et miktarı 19,3 kg, süt miktarı 146 litre, yumurta miktarı ise 180 adet dolaylarındadır (TUİK, 2017b).

Türkiye 2013 yılında tarımsal üretim değerlerinin; yaklaşık %47'sini bitkisel üretim, %28'ini canlı hayvan üretimi ve %24'ünü ise hayvansal ürünlerin oluşturduğu tespit edilmiştir (Anonim, 2017b). FAO verilerine göre Türkiye'de toplam tarımsal üretim değeri içinde hayvansal üretimin payı %25,6, süt üretim değerinin payı %10'dur. Türkiye'de süt üretimi, toplam tarımsal üretim içerisinde %13,8'lik bir paya sahiptir. Toplam süt üretimi içinde inek sütünün payı ise %92,3'tür (TUİK, 2017b).

Türkiye'de tarım sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) içindeki payı %10,3'dür. Türkiye nüfusunun yaklaşık %9'unu oluşturan GAP Bölgesi'nin ülke GSYİH'na katkısı %5 düzeyindedir. Adıyaman'da 2014 yılında ekilebilir araziden elde edilen üretim 704.230 ton olarak tespit edilmiştir. Adıyaman ilinin, Türkiye'nin GSYİH'na katkısı; kuzu etinde %0,26, koyun etinde %0,87, keçi etinde %0,23, koyun sütünde %0,82, keçi sütünde %0,16'dır (TUİK, 2017b).

"İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" sonucuna göre Adıyaman 66. sırada bulunmaktadır. Milli gelir düzeyi en düşük iller arasındadır. Adıyaman'da kişi başına düşen milli gelir 1.500 doların altındadır (Anonim, 2017f).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin diğer illeri gibi Adıyaman'da da iç ticaret, ağırlıklı olarak tarıma dayanmaktadır. Mevcut sanayi yapısı da tarımsal kaynak potansiyeline bağlı olarak gelişme göstermiştir. Ticaret sektörünün GSYİH payı % 10,1'dir. Bu pay ile ticaret sektörü, gerek sanayileşme ve kentleşme olgularıyla iki yönlü bağlantısı, gerekse oluşturduğu milli gelir ve istihdam bakımından il ekonomisinin önemli sektörlerinden biri olmaya adaydır. Adıyaman ilinde 2 adet organize sanayi bölgesi (OSB) tamamlanmış ve faaliyete geçmiştir. 3 adet OSB'nin çalışmaları devam etmektedir. Adıyaman ilinde faaliyette olan 4 küçük sanayi siteleri mevcut olup bu sitelerde 912 işyeri çalışmaktadır (Anonim, 2017g).

Ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalı olan Adıyaman'da, özellikle tekstil sektörü yatırımlarında sanayileşme eğilimi görönmektedir. Sanayi sektörü içerisinde tekstil sanayisinin gıda sektörüne göre daha fazla katma değer meydana getirdiği görölmektedir. Sanayi işletmelerinin büyük bir çoğunluğu il merkezindedir (Anonim, 2017h).

Adıyaman ilinde sanayi siciline kayıtlı işletmesi sayısı 257'dir. Toplam sanayi işletmeleri içerisinde %0,3'lük bir oran ile sanayisi gelişmekte olan iller arasında yer almaktadır. Adıyaman'da bulunan sanayi işletmelerinin sektörel dağılımına baktığımızda, %24 ile gıda ürünleri imalatı, %16'lık bir oran ile tekstil ürünleri imalatının ilk sıralarda yer aldığı görölmektedir. Sanayi sektörü bakımından GAP bölgesindeki iller arasında bir değerlendirme yapıldığında %6'lık pay ile Adıyaman 4. sırada yer almaktadır. Diğer iller, Gaziantep %65, şanlıurfa %10, Diyarbakır %9, Batman %4, Mardin %3, Kilis, Siirt ve şırnak %1 şeklinde sıralanmaktadır (Anonim, 2017g; Anonim, 2017h).

İlde süt ve süt ürünleri alanında 12, et ve et ürünleri alanında 4, su ürünleri alanında 21 adet işletme faaliyette bulunmaktadır. Ayrıca 7 adet yumurta paketleme merkezi, 2 adet de bal üretimi ve ambalajlama işletmesi bulunmaktadır (Anonim, 2017g).

Organik hayvancılık faaliyetleri, organik bitkisel üretim ile birlikte Türkiye genelinde olduğu gibi Adıyaman'da da yaygınlaşmaktadır. İlde henüz büyükbaş ve kkbaş hayvan yetiştiriciliği konusunda organik üretim yapılmamasına rağmen, arıcılık ve yumurta tavukçuluğunda örnek işletmeler mevcuttur. Adıyaman akarsularında kayıtlı 3 adet alabalık yetiştiriciliği yapan işletme mevcuttur (Anonim, 2017h).

Kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programında 2008–2012 döneminde Adıyaman'da 57 proje için 13,8 milyon TL hibe desteği sağlanmış ve 56 adet proje tamamlanmıştır. Adıyaman'da GAP eylem planı hibelerinden yararlanılarak 20 adet işletme kurulmuş ve 2.500 hayvan bölgeye getirilmiştir (Anonim, 2017i).

Adıyaman'da, tarım ve hayvancılık alanında çeşitli ölçeklerde yeni yatırımlar gerçekleştirilmektedir. Adıyaman, hayvansal üretim yönünden önemli bir potansiyele sahip olmakla beraber, tarım ekonomisi içerisinde %9,25 oranında bir paya sahiptir. Bu oranı arttırmak için "Hayvancılığı Geliştirme Projesi" uygulamaları devam etmektedir (Anonim, 2017e). Entegre Kırsal Kalkınma Projesi kapsamında bölgede kırsal alanda yaşayan ve ekilebilir arazilerin az olduğu nüfusun sosyo-ekonomik yaşam Şartlarının iyileştirilmesi ve devamlılığı projenin amacını oluşturmaktadır.

9. SONUÇ

Genel olarak Adıyaman ilindeki hayvancılık sorunlarını Türkiye hayvancılığının sorunlarından ayırmak mümkün değildir. Türkiye'de tarımın istihdamdaki payı yüksek olmasına rağmen, milli gelir içindeki payı düşüktür. Bununla birlikte istihdam içindeki pay her geçen yıl azalmaktadır. Son yıllarda tarımsal istihdam oranındaki düşüş, genel itibariyle tarımsal üretimde karşılaşılan güçlükler, tarımsal faaliyetlerdeki düşük kazançlar, makineleşme ve teknoloji kullanımındaki artışlar, Türkiye'nin temel problemlerinden biri haline gelen kırsaldan kente göç ile açıklanabilmektedir. Ancak son yıllarda kırsal kalkınmayı destekleme programları çerçevesinde tarımsal faaliyetlere olan ilgi ve yönelimde artışlar olmuştur.

Adıyaman'da kırsal kesimden kentsel kesime yapılan g devam etmektedir. Bu gc durdurmak, kırsal kesimde yeni istihdam alanları oluşturmak üzere yapılacak yatırımlara ve projelere devam edilmelidir. Kırsal kesimde hayvancılıkla uğraşan ailelerin gelir düzeylerini arttırmaya yönelik alternatif çalışmalar yapılmalıdır.

Adıyaman'da büyük ölçekli işletme sayılarının artırılması, işletmelerde biyogüvenlik kurallarının yeterince uygulanması, bilinçli sr sağlığı ve yönetimi ile ilgili eğitim seferberliği yapılması durumunda, istenilen seviyede verime ulaşılacak ve arzu edilen seviyelerde ulusal ekonomiye katkı sağlanacaktır.

Makine ve ekipman imalatı, organik gübre üretimi, hayvan dışkısından biyogaz üretimi vb. faaliyetler yapılarak Adıyaman'ın kırsal kalkınma ve sanayisine olan katkı daha da artırılabilir. Adıyaman'ın iklim özellikleri ve yetiştiricilerin sosyo-ekonomik durumları göz önüne alınarak, işletme kapasitesi ve hayvan sayısına uygun düşük maliyette barınak projeleri hazırlanmalıdır.

Adıyaman'ın hayvancılık alanında GAP Bölgesi ve Türkiye'nin açığını kapatacak önemli yatırım alanı olduğu ve "potansiyeli değerlendirmeye yönelik yatırım" olarak entegre et tesisi kurulmasının bölge hayvancılığının gelişmesine de büyük katkı sağlayacağı bir gerçektir.

5200 sayılı "retici Birlikleri Yasası"nın ifti örgütlenmesini olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. rgtlenme konusunda yayım hizmetleri ve eğitim artırıldığı takdirde örgütlenme bilinci de artırılabilir.

Sonuç olarak; Adıyaman'ın, sanayide ve ticarete son yıllarda yakalamış olduğu gelişmeyi hayvancılık sektöründe de göstermesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- ARAL, S. (1996), Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Hayvancılık Politikaları ve Alınması Gerekli nlemler, AVHO - Veteriner hekimler Odası Dergisi, Ankara.
- ANONİM, (2017a), <http://adiyaman.tarim.gov.tr/> Erişim Tarihi: 25.02.2017.
- ANONİM (2017b), http://www.tarim.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/adiyaman.pdf, Erişim Tarihi: 01.03.2017.
- ANONİM (2017c), <http://www.gap.gov.tr/tarim-sayfa-15.html>, Erişim Tarihi: 15.04.2017.
- ANONİM (2017d),
<https://www.asuder.org.tr/?s=%C3%87i%C4%9F+S%C3%BCt%C3%BCn+De%C4%9Ferlendirilmesine+Y%C3%B6nelik+Uygulama>, Erişim Tarihi: 03.06.2017.
- ANONİM (2017e), <http://www.gap.gov.tr/tarim-ve-tarim-disi-faaliyetlerin-gelistirilmesi-projesi-sayfa-73.html>, Erişim Tarihi: 11.05.2017.
- ANONİM (2017f), <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yaynlar/Attachments/548/SEGE-2011.pdf>, sosyoekonomik gelişmişlik sıralaması, Erişim Tarihi: 03.06.2017.
- ANONİM (2017g), <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/81-il-sanayi-durum-raporu-27122013092121.pdf>, Erişim Tarihi: 26.05.2017.
- ANONİM (2017h), 81 İl Durum Raporu, Sanayi Genel Müdürlüğü Ankara 2012, www.sanayi.gov.tr/Files/.../81-il-durum-raporu/24.11.2014, Erişim Tarihi: 04.06.2017.
- ANONİM (2017i), <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/TemelEkonomikGostergeler.aspx>, Erişim Tarihi: 01.06.2017.
- TUİK (2017a), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507>, Erişim Tarihi: 16.03.2017.
- TUİK (2017b), http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=50&ust_id=13, Türkiye İstatistik Kurumu, Bitkisel ve Hayvansal retim Değerleri, Erişim Tarihi: 20.04.2017.
- TUİK (2017c), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21822>, Erişim Tarihi: 23.02.2017.